

Sosyal Medyadaki Hadis Karşıtı Söylemlerin Duygu Analizi ile İncelenmesi

Investigation of Anti-Hadith Discourses on Social Media with Sentiment Analysis

Dr. Öğr. Üyesi Sema Korucu Güven

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi,
Hadis Anabilim Dalı,
semagüven@cumhuriyet.edu.tr
Sivas/Türkiye

Sivas Cumhuriyet University
Faculty of Theology
Department of Hadith
<https://orcid.org/0000-0003-3622-5407>
<https://ror.org/04f81fm77>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü Article Types	Araştırma Research Article
Geliş Tarihi Received	25 Temmuz July 2025
Kabul Tarihi Accepted	01 Eylül September 2025
Yayın Tarihi Published	30 Aralık December 2025
Yayın Sezonu Pub Date Season	Aralık December
Sayı Issue	44
Sayfa Pages	37-64

Atf | Cite as

Korucu Güven, Sema. "Sosyal Medyadaki Hadis Karşıtı Söylemlerin Duygu Analizi ile İncelenmesi". *Usul İslam Araştırmaları Dergisi* 44 (Aralık 2025), 37-64.
<https://doi.org/10.56361/usul.1750919>

İntihal | Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayıncı | Published by

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
İstanbul Sabahattin Zaim University

Telif Hakkı | Copyright

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır.

Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmemekte olup yalnızca literatür taramasına dayanmaktadır; çalışmada bilimsel ve etik ilkelere uyulmuş, tüm kaynaklar kaynakçada belirtilmiştir. This study does not require ethics committee approval and is based solely on a literature review; scientific and ethical principles have been followed throughout the study, and all sources are listed in the references (Sema Korucu Güven).

Yapay Zeka Kullanımı | Use of Artificial Intelligence

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. | No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. The entire content was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

Öz

Bu çalışma hadis karşıtı söylemlerin çevrimiçi izleyicilerde uyandırdığı duygusal yankıyı nicel olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma evreni olarak, Kur’ân merkezli eleştirel yaklaşımıyla bilinen Caner Taslaman ile geleneksel hadis savunucusu Ebubekir Sifil arasında YouTube’da yayımlanan 3 saat 26 dakikalık “Hadislerin İslam’daki Yeri” programı seçilmiştir. YouTube Data API v3 ile 25 Aralık 2024–20 Haziran 2025 tarihleri arasında girilen 650 yorum derlenmiş; veriler Google Sheets’e aktarılıp özel bir Apps Script aracılığıyla Google Cloud Natural Language API’ye gönderilerek her yorum için -1 ile +1 arasında duygu polaritesi ve yoğunluk skorları elde edilmiştir. 0,25’in üzerindeki skorlar “olumlu”, -0,25’in altındakiler “olumsuz”, aradaki değerler “nötr” olarak kodlanmıştır. Araştırmanın sonuçları tablolar, çubuk grafikler ve kelime bulutları ile görselleştirilmiştir. İroninin kaçırıldığı örnekler nitel yeniden okuma ile kontrol edilmiştir. Bulgular, toplam yorumların %34,4’ünün olumlu, %17,6’sının olumsuz ve %48’inin nötr olduğunu göstermektedir. Olumlu tepkiler, çoğunlukla tartışmacıların nazik üslubu veya ilmi donanımına vurgu yaparak Kur’ân’daki kavli leyyin ilkesinin dijital ortamda da ikna edici olduğunu somutlaştırmaktadır. Olumsuz küme; hakaret, kaba dil ve yöntem eleştirileri etrafında yoğunlaşarak sert retoriğin mesaj içeriğinin önüne geçip izleyiciyi yabancılaştırdığını ortaya koymaktadır. Nötr çoğunluk, platformda partizan olmayan, iknaya açık geniş bir izleyici kitlesinin varlığına işaret etmektedir. Çalışma, ilahiyat literatürüne büyük-veri temelli duygu analizi kazandırarak hesaplamalı sosyal bilimler ile din araştırmaları arasındaki metodolojik boşluğu doldurmakta ve Türkçe için ironiye duyarlı modeller geliştirme gereğini vurgulamaktadır. Ayrıca, bu araştırma, hadis tartışmalarının dijital platformlarda nasıl algılandığını nicel verilerle ortaya koyarak, hadis ilmüne yönelik çağdaş iletişim stratejileri ve pedagojik yaklaşımlar geliştirme noktasında önemli bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Metin Madenciliği, Duygu Analizi, Yapay Zekâ

Abstract

This study quantitatively measures the emotional resonance of anti-ḥadīth rhetoric on online audiences. The case study consists of a 3 hour 26 minute program published on YouTube between Caner Taslamam, known for his critical approach centered on the Qurʾān, and Ebubekir Sifil, a traditional defender of hadith. 650 comments posted between December 25, 2024, and June 20, 2025, were compiled using YouTube Data API v3. The data was transferred to Google Sheets and sent to Google Cloud Natural Language API via a special Apps Script to obtain sentiment polarity and intensity scores between -1 and +1 for each comment. Scores above 0.25 are coded as “positive,” those below -0.25 as “negative,” and values between the two as “neutral.” The results were visualized through tables, bar charts, and word clouds; instances where the algorithm missed irony were checked through qualitative rereading. Findings reveal that 34.4% of comments are positive, 17.6% are negative, and 48% are neutral. The positive responses mostly emphasize the debaters’ courteous tone or scholarly depth, empirically confirming that the Qurʾānic principle of al-qawl al-layyin retains persuasive power in digital settings. The negative comments often focus on insults, harsh language, and methodological complaints, suggesting that aggressive rhetoric can alienate viewers by overshadowing the content. A neutral majority signals a sizeable, persuadable audience seeking balanced discussion formats. The study makes a significant contribution to the development of contemporary communication strategies and pedagogical approaches to hadith science by revealing how hadith debates are perceived on digital platforms using quantitative data.

Keywords: Hadīth, Text Mining, Sentiment Analysis, Artificial Intelligence

تحليل الخطاب المعارض للحديث النبوي في وسائل التواصل الاجتماعي عبر تقنية تحليل المشاعر

الملخص

تهدف هذه الدراسة إلى قياس مدى التأثير العاطفي الذي يثيره الخطاب المعارض للحديث النبوي على الجمهور عبر الإنترنت بأسلوب كمي، وقد اختيرت عينة البحث من برنامج بعنوان، وهو عبارة عن نقاش على YouTube مدته 3 ساعات و 62 دقيقة، يشارك فيه الناقد المعروف بمقارنته النقدية الممحصورة حول القرآن جنر تاسلامان وعالم الحديث التقليدي أبو بكر سيفيل. وباستخدام تقنية YouTube Data API v3 جُمع 650 تعليقاً. ثم نقلت البيانات إلى Google Sheets وعولجت عبر Apps Script مخصص أرسل كل تعليق إلى Google Cloud Natural Language API، وصُنِّفت الدرجات فوق 0.25 بأنها “إيجابية”، وتلك التي تقل عن -0.25 بأنها “سلبية”، والقيم المتوسطة بأنها “محايدة”. ثم جرت عملية عرض النتائج باستخدام جداول وسحب كلمات؛ وأعيدت قراءة بعض الأمثلة قراءة نوعية للتأكد من الحالات التي أخفقت فيها الخوارزمية من التقاط السخرية. وقد أظهرت النتائج أن 34.4% من التعليقات كانت إيجابية، و17.6% سلبية، و48% محايدة. وقد جاءت الردود الإيجابية في معظمها على نبرة الجادلين المهذبة أو رصانتهم العلمية، مما يبرهن أن مبدأ “القول اللين” القرآني يحتفظ بتأثيره وقوته الإقناعية في البيئة الرقمية. أما التعليقات السلبية فقد تحورت حول الإهانات واللغة الجارحة، مما يشير إلى أن حدة الخطاب قد تطفئ على مضمون الرسالة وتؤدي إلى نفور المشاهدين. أما الغالبية المحايطة فتشير إلى وجود شريحة واسعة من المتابعين غير المنحازين، والمفتحين على الإقناع، تسهم هذه الدراسة في إثراء الأدبيات الإسلامية الحديثية من خلال إدخال تحليل المشاعر القائم على البيانات الضخمة، بما يردم الفجوة المنهجية بين العلوم الاجتماعية الحاسوبية وبحوث الدين.

الكلمات المفتاحية: الحديث، استخراج النصوص، تحليل المشاعر، الذكاء الاصطناعي

Giriş

Dilin en temel vasıflarından biri, sonlu sayıda sembol aracılığıyla sonsuz sayıda düşünce ve kavramı ifade etme kapasitesidir. Bu üretkenlik özelliği, tarihte Galileo gibi mütefekkirlerin de dikkatini çekmiştir. Galileo, *Dialogo* başlıklı eserinde, insanların kısıtlı sayıdaki alfabenin farklı permütasyonlarıyla en girift ve soyut düşüncelerini dahi aktarabilme becerisine duyduğu hayranlığı dile getirmiştir.¹ Hakikaten de her lisan, belirli sayıdaki harf ile sınırsız sayıda kelime ve cümle üreterek iletişimde sonsuz bir çeşitlilik ve zenginlik imkânı sunmaktadır. Dilin bu sınırsız ifade potansiyeli, Web 2.0 teknolojilerinin yaygınlaşması ve internet altyapısının gelişimiyle birlikte sosyal ağlar, bloglar, video paylaşım platformları, forumlar ve anlık mesajlaşma uygulamaları gibi dijital mecralarda yeni bir tezahür alanı bulmuştur. Bununla birlikte, bu teknolojik dönüşüm, bir zamanlar sözün aracı olarak kullanılan yazının artık bilgisayarlar tarafından yorumlanabilir dillere dönüştürülmesine de zemin hazırlamıştır.

Hâlihazırda dünya üzerinde yaklaşık 6000 insan dili/doğal dil mevcuttur.² Lehçe ve ağızlarıyla birlikte son derece karmaşık yapılara sahip bu diller, ince anlam katmanları ve istisnalarıyla dikkat çeker. Buna mukabil Python, R, Java ve SQL gibi bilgisayar dilleri, insan iletişimini değil belirli görevlerin yerine getirilmesini hedefleyen komut dizilerinden oluşur. Bu diller, insan dilinin semantik zenginliğinin ve çokanlamlılığının aksine, genellikle emir kipiyle formüle edilen ve belirli görevleri otomatize etmeye yönelik komut setlerinden müteşekkildir. Dolayısıyla bilgisayar dillerinin temel gayesi, duygu ve düşünce aktarımından ziyade sayısal işlemlerin, veri analizinin ve otomatikleştirilmiş görevlerin icrasını sağlamaktır. Tıpkı tarihsel süreçte yazı yazma araçlarının işlevlerine göre farklılaşması gibi bilgisayar dilleri de kendi amaçları doğrultusunda bir çeşitlilik kazanmıştır. Bu bağlamda, bilgisayar dillerinin modern işlevlerinden biri de insan dilleriyle kaleme alınmış metinlerin sistematik analizini gerçekleştirmektir. Veri madenciliğinin bir alt disiplini olarak kabul edilen *metin madenciliği*, tam olarak bu amaca hizmet etmekte ve yazılı metinlerin nicel yöntemlerle analiz edilmesini hedeflemektedir. Bu yöntemler vasıtasıyla metinlerdeki kelime frekansları, dağılımları ve anlamsal ilişkiler incelenerek metinlerin tasnif edilmesi ve derinlemesine anlamlandırılması mümkün hâle gelmektedir.

1 Noam Chomsky, *Doğa ve Dil Üzerine*, çev. Ayşe Banu Karadağ (İstanbul: Sözcükler Yayınları, 2016), 64.

2 UNESCO, “Multilingual Education” (Erişim 16 Mayıs 2025).

İçinde bulunduğumuz bilişim çağı, elektronik ortamda üretilen ve dolaşıma sokulan veri hacmindeki logaritmik artışla karakterize edilmektedir. Dijital platformlarda paylaşılan yazılı düşünceler, sürekli büyüyen ve işlenmeyi bekleyen devasa veri yığınları (büyük veri) oluşturmaktadır. Bu ham verinin anlamlı ve işlenebilir bilgiye dönüştürülmesi, günümüzün en kritik teknolojik meydan okumalarından birini teşkil etmektedir. Bu nedenle, büyük veri içerisinde yer alan anlamlı örüntülerin süratli ve etkin bir biçimde çıkarımını sağlayacak metodolojilerin geliştirilmesi ve tatbiki, çağımızın temel bir gerekliliği olarak belirmektedir. Bu çerçevede, dilin sınırlı araçlarla sunduğu sınırsız ifade gücü, aynı zamanda üretilen bu sınırsız veriyi anlamlandırma ihtiyacını doğurmuştur. Metin madenciliği, insan kapasitesini aşan miktarlardaki bu dijital içeriklerin analizini mümkün kılarak söz konusu ihtiyaca yanıt vermektedir. Nitekim sosyal medya platformlarındaki kullanıcı yorumları, ürün ve hizmet değerlendirmeleri, ekonomik ve finansal haber metinleri gibi pek çok alanda metin madenciliği yöntemleri etkin bir şekilde uygulanmaktadır. Bu sayede, kullanıcı memnuniyeti, piyasa eğilimleri ve tüketici davranışları gibi konularda derinlemesine ve anlamlı içgörüler elde edilebilmektedir.

Metin madenciliğinin bir alt disiplini olan *duygu analizi (sentiment analysis)*, yazılı metinlerde ifade edilen duygu, düşünce, kanaat ve tutumları otomatik olarak tespit etme, çıkarma ve sınıflandırma sürecidir. Bu yöntem, ekseriyetle Doğal Dil İşleme (Natural Language Processing - NLP) ve makine öğrenmesi tekniklerinden faydalanılarak icra edilmekte ve metin içeriklerindeki pozitif, negatif veya nötr duygu polaritesini belirlemeyi amaçlamaktadır. Diğer bir ifadeyle duygu analizi, metinlerdeki öznel bilgiyi sistematik olarak tanımlayıp kategorize ederek bireylerin veya toplulukların belirli konulara yönelik görüş ve tutumlarını nicel olarak ortaya koyan bir tekniktir.³ Doğal dil işleme aynı zamanda bilgisayarlara insan dilini anlama, yorumlama, işleme ve üretme yeteneği kazandırmayı hedefleyen bir makine öğrenmesi teknolojisidir. Günümüzde kurumlar; e-posta, metin mesajları, sosyal medya akışları, video ve ses dosyaları gibi çeşitli kanallardan muazzam miktarda sesli ve yazılı veri üretmektedir. NLP tabanlı yazılımlar, bu verilerin otomatik olarak işlenmesi, iletilen mesajın niyet veya duygu durumunun analiz edilmesi ve insan iletişimine gerçek zamanlı yanıtlar üretilmesi amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır. NLP, insan dilinin işlenmesinde hesaplamalı dilbilim, makine

3 Ayrıca duygu analizinin tarihi süreci için bk. Barış Özyurt- Muhammet Ali Akcayol, "Fikir Madenciliği ve Duygu Analizi, Yaklaşımlar, Yöntemler Üzerine Bir Araştırma", *Selçuk Üniversitesi Mühendislik Bilim ve Teknoloji Dergisi* 6/4 (2018), 668-693.

öğrenimi ve derin öğrenme modellerini bir araya getirerek, insan kaynaklı metin ya da konuşma verilerini bilgisayar programlarının daha kolay analiz edebileceği ve anlamlandırabileceği alt bileşenlere ayırıştırır.⁴

Dijitalleşmenin ivme kazanmasıyla birlikte duygu analizinin uygulama sahası da önemli ölçüde genişlemiştir. Bu alanlar arasında pazarlama,⁵ müşteri ilişkileri yönetimi, siyaset bilimi,⁶ medya-iletişim ve reklamcılık çalışmaları,⁷ kamuoyu araştırmaları,⁸ yerel yönetim çalışmaları,⁹ finansal analiz,¹⁰ eğitim¹¹ ve sağlık¹² ile sosyal medya analizi¹³ öne çıkmaktadır.¹⁴ Özellikle sosyal medya platformlarında, ürün ve hizmetlere yönelik kullanıcı yorumlarının otomatik analizi, şirketlerin müşteri

- 4 Amazon, “Doğal Dil İşleme Nedir? – NLP’ye Ayrıntılı Bakış” (Erişim 14 Mayıs 2015).
- 5 Ömer Faruk Göçğün - Aytuğ Onan, “Amazon Ürün Değerlendirmeleri Üzerinde Derin Öğrenme/Makine Öğrenimi Tabanlı Duygu Analizi Yapılması”, *Avrupa Bilim Ve Teknoloji Dergisi* 24 (2021), 445-448.
- 6 Sarp Bağcan, vd., “Sosyal Medyada Demokrasiye Lider Müdahalesini Gözlemlemek: 2020 ABD Başkanlık Seçimleri’nde Trump Ve Biden’ın Tweetlerinin İçerik ve Duygu Analizi Açısından İncelenmesi”, *Türkiye Çevrimiçi Tasarım Sanatı ve İletişim Dergisi* 11/3 (2021), 1073-1097.
- 7 Cihan Becan, “Reklamda Bir Sosyal Duygu Olarak Hüzün Çekiciliği: Pandemi Döneminde Yayınlanan Reklamlara Yönelik Duygu Analizi”, *Türk Çevrimiçi Tasarım Sanatı ve İletişim Dergisi* 11/4 (2021), 1239-1262.
- 8 Cihan Çılgın, vd., “Twitter’da COVID-19 aşılarna karşı Kamu duyarlılığının çoğunluk Oylama sınıflandırıcısı Temelli Makine öğrenmesi İle Duygu Analizi”, *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi* 38/2 (Ekim 2022), 1093-1104.
- 9 Feyza Nur Uyaroğlu Akdeniz-Halil İbrahim Cebeci, “Belediye Hizmetlerinin Değerlendirilmesinde Duygu Analizi Yaklaşımı: Sakarya İli Örneği”, *Akıllı Sistemler Dergisi: Teori ve Uygulamalar* 4/2 (Eylül 2021), 127-135.
- 10 Burak Köksal, vd., “Twitter’da Duygu Analizi Yöntemi Kullanılarak Bitcoin Değer Tahminlemesi”, *Duzce University Journal of Science and Technology* 9/3 (Mayıs 2021), 280-297; Metin Yıldırım-Cenk Arsun Yüksel, “Sosyal Medya ile Hisse Senedi Fiyatının Günlük Hareket Yönü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Duygu Analizi Uygulaması”, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi* 22/UPK Ahmet Hamdi İslamoğlu Özel Sayısı (2017), 33-44.
- 11 Engin Kandıran, vd., “Covid-19 Pandemi sürecinde uzaktan eğitimin Twitter yansımalarının Duygu Analizi”, *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Dergisi* 8/3 (Temmuz 2022), 228-242.
- 12 Serpil Aslan, “BiGRU-CNN Tabanlı Derin Öğrenme Modeliyle Türkiye’deki Covid-19 Aşılarna Yönelik Twitter Duygu Analizi”, *International Journal of Pure and Applied Sciences* 8/2 (Aralık 2022), 312-330.
- 13 Elif Şevval Dinçer, vd., “Metin Madenciliği ve Duygu Analizi ile Siber Zorbalık Tespiti”, *ESTUDAM Bilişim Dergisi* 3/2 (2022), 38-45; Buğra Ayan, vd., “Twitter Üzerindeki İslamofobik Twitterlerin Duygu Analizi ile Tespiti”, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi Part C: Tasarım Ve Teknoloji* 7/2 (2019), 495-502; Aytuğ Onan, “Twitter Mesajları Üzerinde Makine Öğrenmesi Yöntemlerine Dayalı Duygu Analizi”, *Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi* 3/2 (2017), 1-14; Önder Şahinaslan, vd., “Naive Bayes Sınıflandırıcısı Kullanılarak YouTube Verileri Üzerinden Çok Dilli Duygu Analizi”, *Bilişim Teknolojileri Dergisi* 15/2 (2022), 221-229.
- 14 Duygu analizi konusunda ayrıntılı literatür taraması için bk. Ümit Can- Bilal Alataş, “Duygu Analizi Ve Fikir Madenciliği Algoritmalarının İncelenmesi”, *International Journal of Pure and Applied Sciences* 3/1 (Haziran 2017), 75-111; Hatice Elif Ekim- A. Burak İner, “Duygu Analizi ve Fikir Madenciliği Uygulamaları Üzerine Literatür Taraması”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi* 24/2 (2021), 93-114.

memnuniyetini ölçmelerine ve marka algısını proaktif olarak yönetmelerine imkân tanımaktadır. Benzer şekilde, siyasi kampanyalar sürecinde seçmen eğilimlerinin ve kamuoyunun anlık duygu durumunun tespiti için de duygu analizinden sıkça faydalanılmaktadır. Finansal piyasalarda ise haber akışlarının ve yatırımcı yorumlarının duygu analizine tabi tutulması, piyasa hareketlerinin öngörülmesinde değerli bir veri kaynağı sunmaktadır. Bu metodolojik yaklaşımlar, beşerî bilimlerin klasik alanlarına da kullanılmaya başlamıştır. Nitekim uluslararası literatürde doğal dil işleme (NLP) tekniklerinin hadis araştırmalarında kullanıldığı görülmektedir. Aqil Azami gibi araştırmacıların derlediği çalışmalarda belirtildiği üzere bu yöntemler hadis metinlerini konularına göre sınıflandırmak, isnad zincirlerindeki ravileri analiz etmek veya metinlerin sıhhat derecesini belirlemeye yönelik modeller geliştirmek gibi amaçlarla kullanılmaktadır.¹⁵ Bununla birlikte, bu tür hesaplamalı çalışmaların Türkiye’deki ilahiyat araştırmalarında henüz yaygınlaşmadığı ve özel olarak hadis konulu çevrimiçi tartışmalara yönelik izleyici tepkilerini analiz eden bir duygu analizi çalışmasının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışma, söz konusu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmanın amacı, hadis karşıtı içerik bulunan videolara yapılan yorumları duygu analizi yoluyla nicel olarak değerlendirmek; bireylerin hadis tartışmalarına yönelik duygusal eğilimlerini belirlemek ve dijital mecralarda üretilen hadis karşıtı söylemlerin izleyiciler üzerindeki etkilerini incelemektir. Belirtmek gerekir ki bu araştırma, ileri düzey makine öğrenmesi modelleri geliştirmeyi değil, mevcut NLP ve duygu analizi tekniklerini dinî içeriğe uygulayarak yapay zekânın din çalışmalarındaki potansiyeline örnek oluşturmayı hedeflemektedir. Nitekim web tıklamalarından sosyal medya paylaşımlarına hatta trafikte hareket hâlindeki araçların ürettiği veriye kadar geniş bir alanı işleyebilen yapay zekâ, dinî metinler ve tartışmaların incelenmesinde de yeni ufuklar açabilecek yetkinliktedir. Bu hedefe ulaşmak için, çalışma öncelikle YouTube platformu üzerinde odaklanmaktadır. En az 1 milyon görüntülenmeye ulaşmış, başlığında veya açıklamasında hadislerin İslam’daki

15 Hadis alanındaki algoritmik çalışmalar ve bunların teknik detayları hakkında bk. Aqil M. Azmi vd., “Computational and Natural Language Processing Based Studies of Hadith Literature: A Survey” *Artificial Intelligence Review* 52/2 (August 2019), 1369-1414; Ibrahim Bounhas, “On the Usage of a Classical Arabic Corpus as a Language Resource: Related Research and Key Challenges”, *ACM Transactions on Asian and Low-Resource Language Information Processing* 18/3 (July 2019), 1-45; bu konuda araştırma yapan diğer isimler ve araştırma detayları için bk. Mohammad Arshi Saloot vd., “Hadith data Mining And Classification: A Comparative Analysis”, *Artificial Intelligence Review* 46/1 (2016), 113-128; Mohammed N. Al-Kabi vd., “Extended Topical Classification of Hadith Arabic Text”, *International Journal on Islamic Applications in Computer Science and Technology* 3/3 (2015), 13-23.

yerine odaklanan söylemler barındıran bir video örneklem olarak belirlenecektir. YouTube Data API V3 kullanılarak bu videoya yapılan yorumlar çekilecek ve bir veri seti oluşturulacaktır. Bu veri seti Türkçe Doğal Dil İşleme (NLP) ve duygu analizi algoritmaları temel alınarak analiz edilecektir.

Araştırmadan elde edilecek bulgular, sosyal medyada hadis karşıtı söylemlerin rolünü ve bireylerin bu söylemlere verdiği tepkileri anlama noktasında nitelikli veriler sunacaktır. Dijital dinamiklerin toplumsal dönüşümleri hızlandırdığı, bireylerin hem etkileyen hem de etkilenen aktörler olarak bu dönüşümlerde merkezî bir konum edindiği günümüzde, bu çalışma bulguları eğitim politikalarının şekillendirilmesi ve dijital iletişim stratejilerinin optimize edilmesinde somut bir rehberlik sağlamayı hedeflemektedir. Çünkü dijital platformlardaki dinî tartışmalar, kişilerin düşünce dünyalarında, değer yargılarında ve toplumsal aidiyetlerinde belirleyici etkiler yaratabilmektedir.

1. Hadis Karşıtı Argümanların YouTube İzleyicileri Üzerindeki Etkisinin NLP Tabanlı Duygu Analizi

Bu araştırma için Youtube platformunda 21 Temmuz 2017 tarihinde *Habertürk Özel-20 Temmuz 2017 (Hadislerin İslam'daki Yeri)*¹⁶ başlığı ile yayımlanan videodaki yorumlar tercih edilmiştir. Video içeriği, hadis karşıtı söylemlerin tarihsel seyrinde sıklıkla gündeme getirilen temel problematik alanların mikro düzeydeki bir yansıması niteliğinde olduğu için bu örneklem seçilmiştir. İçerikte hadislerin hüccet değeri, Kur'ân ve sünnet arasındaki ilişki, akıl ve naklin otorite dengesi, bilimsel bulgularla nassların uzlaştırılması sorunu, toplumsal cinsiyet tartışmaları ve İslam'ın modern meydan okumalar karşısındaki konumu gibi başlıklar etrafında şekillenen rivayet ile yaklaşımlar merkeze alınmaktadır. 3 saat 26 dakika kadar süren program yaklaşık 2.276.000 defa görüntülenmiş ve 17.000 yorum almıştır. Program 2017 yılında yayımlanmasına rağmen 2025 yılında da görüntüleme ve yorumlar almıştır. Video -o dönemki unvanları ile- Yıldız Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Caner Taslaman ve Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ebubekir Sifil'in hadislerin İslam'da hüküm çıkarmak için bir referans kaynağı mıdır, değil midir konusundaki tartışmasını içermektedir.

16 YouTube, "Habertürk Özel – 20 Temmuz 2017 (Hadislerin İslam'daki Yeri)" (Erişim 1 Mayıs 2025).

Katılımcılardan Caner Taslaman'ın temel argümanı bir hadisin Hz. Peygamber'e ait olup olmadığını anlamak için kullanılması gereken en temel ölçütün Kur'an olması gerektiğidir. Zira Kur'an dinin tek ve ana kaynağıdır. Hadisler ise bu ana kaynağa uygunlukları test edilmesi gereken ikincil kaynaklardır. Ona göre Kur'an'ın yanı sıra akıl, bilim ve fitrat da (insanın doğası) birer süzgeç görevi görmelidir. Eğer bir hadis bu ölçütlerden herhangi birine, özellikle de Kur'an'a açıkça aykırıysa, Hz. Peygamber tarafından söylenmiş olamaz ve reddedilmelidir. Bu türden rivayetler Hz. Peygamber'e ve Allah'a iftira etmekle eşdeğerdir ve bunlar birer uydurmadır. Taslaman, hadislerden farzlar ya da haramlar çıkarılmasına şiddetle karşı çıkar ve hadislerin ancak tarihsel bağlamda siyer bilgisi olarak kullanılabileceğini savunur. Ayrıca Taslaman, hadisleri, DAİŞ ve Taliban gibi örgütlerin ortaya çıkmasının nedenlerinden ve ateizmi besleyen sebeplerden kabul eder.

Ebubekir Sifil ise Kur'an'da onlarca ayetin Hz. Peygamber'e itaati emrettiğini, bu nedenle hadislerin de hüküm kaynağı olduğunu savunur. Sifil, Kur'an'ın doğru anlaşılmasının sünnet olmadan imkânsızlığını vurgular. Zira Kur'an 23 yıllık bir süreçte Hz. Peygamber'e vahyolunmuştur. Bu süreç içerisinde Hz. Peygamber kitabı açıklamış, yaşamış ve tefsir etmiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in söz ve uygulamaları, Kur'an'dan ayrı düşünülemez, aksine Kur'an'ın nasıl anlaşılması gerektiğini gösteren ilahi rehberliğin bir parçasıdır ve Kur'an'ın tamamlayıcısıdır. Hadisler, Kur'an'ın mücmel (kapalı) ayetlerini açıkladığı gibi Kur'an'daki genel bir hükmü özelleştirebilir (tahsis), mutlak bir ifadeyi sınırlandırabilir (takyid) veya bir ayeti açıklayabilir (tebyin). Bu nedenle Sifil, ilk bakışta "Kur'an'a aykırı" gibi görünen hadislerin aslında bir açıklama veya detaylandırma olabileceğini ifade eder. "Kur'an'ı tek kaynak kabul etme" iddiasını, "Kur'an'ı sünnetten koparma çabası" olarak görür. Sifil'in en temel argümanı bir hadisin Kur'an'a aykırı olup olmadığını tespit etmek için köklü ve yerleşik bir usul bilgisinin gerektiğidir. Keza hadis tenkidi, erken dönem İslam âlimleri tarafından geliştirilen isnad ve metin tenkidi ile hadisleri sahîh, zayıf, mevzû gibi kategorilere ayıran titiz bilimsel yöntemlere dayanır. Bu yöntemler, hadislerin Hz. Peygamber'e ait olup olmadığını dikkatle test eden, İslam âlimlerinin üzerinde icmâ ettiği ve 14 asırdır uygulanagelen bir metodolojidir. Dolayısıyla hadislerin sıhhati konusundaki tartışmalar, İslam'ın temel direklerinden biri olan sünneti zayıflatma çabasıdır ve bu tür tartışmalar İslam dinine zarar vermektedir. Sifil, hadislerin akıl süzgecinden geçirilmesine ve bilimsel kriterlerle mukayese edilmesine karşı çıkar, bunu subjektif yargılara açık ve geleneksel usulü yok sayan bir tutum olarak gördüğü için reddeder. Hadisle-

rin yanlış anlaşılmasının DAİŞ gibi radikal grupları meşrulaştırmadığını savunan Sifil, yanlış yorumlamaların Kur’ân metni üzerinden de yapılabileceğini belirtir. Kur’ân’ı farklı yorumlayan Hâricîlerin ortaya çıkışını buna örnek gösterir.

Araştırma verileri toplanırken YouTube Data API v3 kullanılarak seçilen videonun yorumları çekilmiştir. API kullanımının getirdiği günlük çağrı limitleri kodlamada hatalara sebep olduğu için yaklaşık 17.000 yorum içeren veri kümesinden 650 yorum üzerine çalışılmıştır. YouTube Data API v3, yorumları ya en yeni olandan başlayarak zamana göre ya da ilgili olma derecesine göre sıralar. Çalışmanın güncelliği açısından 25 Aralık 2024 – 20 Haziran 2025 tarihleri arasındaki yorumlar analiz edilmiştir.

Verilerin duygu analizine tabi tutulmasında Google Natural Language Processing (Google NLP) servisi kullanılmıştır. Google NLP, bulut tabanlı altyapısı ve gelişmiş doğal dil işleme yetenekleri sayesinde metinlerden duygu, varlık ve kategori gibi çeşitli bilgilerin otomatik olarak çıkarılmasına olanak tanımaktadır. Duygu analizi işlemlerinin otomasyonu ve büyük ölçekli veri setlerinin etkin biçimde işlenebilmesi amacıyla, analiz süreci Google Sheets ile entegre şekilde tasarlanmıştır. Bu entegrasyonun gerçekleştirilmesinde Google Apps Script kullanılmıştır. Google Apps Script, JavaScript tabanlı bir kodlama dili olup Google Drive, Sheets, Docs ve Gmail gibi Google uygulamalarının işlevselliğini genişletmeye ve özelleştirmeye olanak sağlamaktadır. Çalışmada, Google Sheets ortamında bulunan metin verileri, Apps Script aracılığıyla Google NLP servisine gönderilmiş ve elde edilen duygu analizi sonuçları yine otomatik olarak Sheets ortamına aktarılmıştır. Bu yöntem, hem veri işleme süreçlerinin otomasyonunu sağlamış hem de analiz edilen verilerin düzenli ve erişilebilir biçimde saklanmasına imkân tanımıştır. Analiz sonuçları “olumlu”, “olumsuz” ve “nötr” şeklinde kategorize edilmiştir. Her yorumun duygu skoru (sentiment score) ve yoğunluk değeri (magnitude) hesaplanmıştır. Skala, -1 (olumsuz) ile +1 (olumlu) arasında kategorize edilerek yorumların duygusal eğilimleri haritalanmıştır.

Resim 1: Duygu Analizi Sonuçlarını Gösteren Ekran Görüntüsü

Author	Comment	Date	Score	Magnitude
1	0.4	0.4
2	-0.7	0.7
3	0.2	0.6
4	0	0.6
5	0	0.2
6	0.2	0.2
7	0.2	0.2
8	0.9	0.8
9	0.1	0.1
10	0.1	0.1
11	0.2	0.6
12	0.2	0.6
13	-0.7	0.7
14	-0.1	0.6
15	-0.3	1
16	0	0.2
17	0.5	0.6
18	0.2	0.5
19	-0.1	0.1
20	-0.7	0.7
21	0.3	0.3
22	0.2	0.2
23	0.4	0.6
24	0	0.6
25	0.9	0.8
26	0.1	0.1
27	-0.1	0.1
28	0.2	0.2
29	0.6	0.6
30	0.1	0.1
31	0	0
32	0.8	0.8
33	0.1	0.1
34	0.8	1.7
35	0	0
36	0.5	0.2
37	0.6	0.6
38	-0.5	0.5
39	-0.2	0.2
40	0.1	0.1
41	0	0
42	0.3	0.3
43	0	0.9
44	0.7	0.7
45	0.4	1
46	-0.7	0.7

Google Apps Scriptte dört fonksiyon kullanılmıştır. Bunlardan *fetchCommentsToSheet()* fonksiyonu ile belirtilen video ID üzerinden YouTube API ile 650 yorum çekilmiştir. Çekilen yorumlar *Author*, *Comment*, *Date* başlıkları ile Google Sheets'te "Yorumlar" adlı bir sayfaya yazdırılmıştır. *analyzeSentimentToSheet()* fonksiyonu ile "Yorumlar" sayfasındaki yorumlar Google Cloud Natural Language API ile analiz edilmiştir. Her yorum için duygu skoru (score) ve şiddeti (magnitude) hesaplanmıştır. Sonuçlar "Sentiment Analysis" adlı yeni bir sayfaya yazdırılmıştır. *decorateResults()* fonksiyonu ile "Sentiment Analysis" sayfasındaki yorumlar skorlarına göre renklendirilmiştir. Olumlu (> 0.25) yorumlara yeşil, olumsuz yorumlara kırmızı (< -0.25), nötr yorumlara gri renk atanmıştır. *createSentimentReport()* fonksiyonu kullanılarak "Sentiment Analysis" verileriyle "Rapor" sayfası oluşturulmuştur. Bu sayfa toplam, pozitif, negative ve nötr yorum sayısını içermektedir. Ayrıca ortalama duygu skoru, Sütun grafiği ile yorum ve öneriler de bu sayfada bulunmaktadır.

Resim 2: Google Apps Script Ekran Görüntüsü

```

1 function fetchCommentsToSheet() {
2   const videoId = "B1x0d4DeQY6ab_c";
3   const apiKey = "AIzaSyBh0G4hczP";
4   const ss = SpreadsheetApp.getScript();
5   const sheet = ss.getSheetByName("Yorumlar");
6   sheet.clear().appendRow(["Author"]);
7
8   let nextPageToken = "";
9   let count = 0;
10  const maxComments = 650;
11
12  while (nextPageToken !== null && count < maxComments) {
13    const url = "https://www.googleapis.com/youtube/v3/commentThreads?part=snippet&videoId=" + videoId + "&key=" + apiKey + "&maxResults=100&pageToken=" + nextPageToken;
14    const response = UrFetchApp.fetch(url);
15    const data = JSON.parse(response.getContentText());
16
17    if (!data.items) break;
18
19    for (const item of data.items) {
20      const snippet = item.snippet.topLevelComment.snippet;
21      sheet.appendRow([
22        snippet.authorDisplayName,
23        snippet.textDisplay,
24        snippet.publishedAt
25      ]);
26      count++;
27    }
28    if (count == maxComments) break;
29    nextPageToken = data.nextPageToken || null;
30  }
31  Logger.log('Sıcaklıklar ' + count);
32
33  Logger.log('Sıcaklıklar ' + count);

```

2. Hadis Karşıtı Söylemlerde Kullanılan Rivayetler

Araştırma kapsamındaki yorumların analizine geçmeden evvel araştırma evreni için seçilen içerikte kullanılan rivayetlere değinmek yerinde olacaktır. Zira yorumların muhtevası, videoda yer verilen rivayetlerin mahiyetiyle doğrudan ilişkilidir. Bu rivayetlerin seçimi, aktarımı ve yorumlanma biçimi, izleyici tepkilerinin şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Caner Taslaman'ın hadis karşıtı söyleminde öne çıkan rivayetler ve Ebu Bekir Sifil'in bunlara verdiği cevaplar, belirli konular etrafında sınıflandırılabilir. Bu konular hem argümanların yapısını anlamayı hem de izleyici yorumlarının hangi noktalarda yoğunlaştığını tespit etmeyi kolaylaştıracaktır.

2.1. Bilimsel/Tıbbî İddialar İçeren Rivayetler

Sinek hadisi¹⁷ olarak dile getirilen “Sinek bir kaba düşerse içine batırın... Onda Şifa vardır.” mealindeki hadis için Caner Taslaman, sineğin bakteriyolojik hastalıklar (tifo, kolera vb.) taşıdığını belirterek bunun bilime aykırı olduğunu savunmuştur. Ebu Bekir Sifil ise bu hadisin sahih olduğunu, üzerine uluslararası

17 Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *Sahihu'l-Buhârî*, (Dimaşk: Dâru İbn Kesîr, 2002/1423), “Tıb”, 58 (No: 5782); Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (b.y.: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabî, ts.), “Tıb”, 31 (No: 3504, 3505); Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *Sünenü Ebi Dâvûd* (Riyâd: Dâru's-Selâm, 1999/1420), “Et'ime”, 48 (No: 3844); Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî*, thk. Râid b. Sabrî (Riyâd: Dâru'l-Hadâra li'n-neşri ve't-tevzî, 2015/1436), “Fera'”, 11 (No: 4262).

sempozyumlar düzenlendiğini ve sineğin bir kanadında zehir, diğerinde panzehir olduğunu savunan araştırmalar olduğunu belirtmiştir.

Modern tıbbî verilerle bağdaşmadığı gerekçesiyle Taslaman'ın reddettiği bir diğer rivayet, yedi acve hurmasının zehir ve sihire karşı koruyucu olacağı hadisi-
dir.¹⁸ “Kim sabahleyin 7 tane Acve hurması yerse geceye kadar ona ne zehir ne de sihir zarar verir.” hadisi için Taslaman, bunun mantığa aykırı olduğunu ve pratik olarak test edilemeyeceğini, rivayeti din adına savunmanın ihanet olduğunu iddia etmiştir. Üstelik Taslaman, Sifil ya da herhangi birini rivayeti test etmeye davet ederek stüdyoya hurma ve fare zehiri getirmiştir. Sifil, bu hadisin sahih olduğunu ancak Taslaman'ın bu şekildeki sunumu ile karikatürize edildiğini, İbn Sina'nın eserlerinde bile belli terkip ve dozajlarla bazı maddelerin ilaç olarak kullanıldığını ve meselenin bu şekilde karikatürize edilemeyeceğini savunmuştur.

Taslaman'ın bu konu altında dile getirdiği bir diğer rivayet ise Hz. Peygamber'in Medine ikliminden etkilenen birkaç kişiye deve idrarını devenin sütüne katarak içmesine yönelik tavsiyede bulunduğu rivayettir.¹⁹ Taslaman, MERS-CoV vakaları ve DSÖ raporları ışığında “insan sağlığına tehdit” gerekçesiyle bu hadise eleştirilerde bulunmuştur. Acve hurmasında olduğu gibi deve idrarını da stüdyoya getiren Taslaman, Sifil'i bu idrarı içmeye davet etmiştir. Ebubekir Sifil ise bu gibi tıbb-ı nebevî türündeki rivayetlerin kültürel-deneysel niteliğinin göz ardı edilmesi gerektiğini çünkü deve idrarının cahiliye döneminden beri bilinen tıbbî bir uygulama olduğunu savunmuştur. Ayrıca Sifil, sahih rivayetlerin bilimsel araştırmalarla çelişmesinin hadislerin ilgasını değil, yorumunu gerektirdiğini vurgulamıştır.

Caner Taslaman'ın bilimsel açıdan kabul edilemez bulduğu bir diğer haber ise kız çocuğunun idrarının yıkanarak, erkek çocuğunun idrarının su serpmekle temizleneceğine dair rivayettir.²⁰ Taslaman, kız ve erkek çocuğunun idrarı arasında böyle bir fark olmadığını savunmuştur. Ebubekir Sifil, kız çocuğunun idrarının erkek çocuğunkinden daha ağır koktuğunu ve bu farklılığın hadiste taharet (te-

18 Buhârî, “Et'ime”, 43 (No: 5445); “Tıb”, 52 (No: 5768, 5769), 56 (No: 5779); Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, thk. Nazr b. Muhammed el-Firyâbî (b.y.: Dâru Tayba, 2006/1427), “Eşribe”, 155.

19 Buhârî, “Tıb”, 5 (No: 5685); 6 (No: 5686); Müslim, “Kasâme”, 9-11.

20 Buhârî, “Vudû”, 59 (No: 222, 223); Müslim, “Tahâret”, 101, 104; İbn Mâce, “Tahâret”, 77 (No: 522-527); Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 135 (No: 374-379); Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *Câmiu'l-Tirmizî* (b.y.: el-Evgâfu's-Suudiyye, 2000/1421), “Tahâret”, 54 (No: 71); Nesâî, “Taharet”, 189 (No: 302, 303); 190 (No: 304).

mizlik) ahkamı bağlamında değerlendirildiğini belirtmiştir. Sifil, bunun henüz katı yemek yemeyen süt emen çocukların idrarı ile ilgili olduğunu ve bunun “hükmi bir temizlik” olduğunu, yani her zaman akılla tam olarak açıklanamayacağını, tıpkı teyemmüm gibi olduğunu ifade etmiştir.

2.2. İlâhî Adalet Bağlı Rivayetler

“Çocuğu diri diri mezara gömen kadın da diri diri mezara gömülen çocuk da cehennemdedir.”²¹ rivayeti için Taslaman, bunun Allah’ın adaletine iftira olduğunu, çünkü Kur’ân’da “*diri olarak toprağa gömülen kız çocuğuna sorulduğu zaman hangi günah sebebiyle öldürüldü*”²² dendiğini belirtmiştir. Sifil, hadisteki *el-vâide* kelimesinin “çocuğunu diri diri toprağa gömen (iş meslek edinmiş) kadın” anlamına geldiğini ve *el-mev’ûdenin* ise “kendisi için çocuk toprağa gömülen kadın” anlamına geldiğini, yani hadisin çocukların cehennemlik olduğunu değil, “bu cinayeti işleyen kadımlar”a ilişkin olduğunu savunmuştur.

“Ailesinin (veya dirilerin) ağlaması/ağıt yakması sebebiyle ölüye azap edilir”²³ rivayetini Taslaman, “*وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى*”²⁴ ayetiyle bağdaşmadığı için reddeder. Ayrıca Hz. Âişe’nin bu ayeti okuyarak hadise itiraz ettiğini belirtmiştir. Sifil, rivayetin yanlış nakledilmesi sebebiyle Hz. Âişe’nin tashihinin bulunduğunu hatırlatmıştır; böylece metin kritiğinin erken dönemde işlerlik kazandığına işaret etmiştir.

2.3. Toplumsal Cinsiyet ve Aile Hayatına Dair Rivayetler

“Şayet ben bir insanın başka bir insana secde etmesini emrederdim, kadına, kocasına secde etmesini emrederdim.”²⁵ “Eğer İsrail oğulları olmasaydı et kokmayacaktı, Havva olmasaydı, hiç bir kadın kocasına ihanet etmeyecekti”²⁶ “kadın eğri kemiğinden yaratılmıştır, bunu düzelteyim derken kırarsın kendi haline bırakırsan eğri kalmakta devam eder”²⁷ “Kocasının vücudu irinle kaplı olsa da kadın,

21 Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 17 (No: 4717).

22 et-Tekvîr 81/8-9.

23 Buhârî, “Cenâiz”, 32 (No: 1286); Müslim, “Cenâiz”, 16-19; İbn Mâce, “Cenâiz”, 54 (No: 1593-1594); Nesâî, “Cenâiz”, 15 (No: 1854).

24 Fâtır 35/18.

25 Tirmizî, “Radâ”, 10 (No: 1159).

26 Buhârî, “Enbiyâ”, 1 (No: 3330).

27 Buhârî, “Enbiyâ”, 1 (No: 3331); Müslim, “Radâ”, 65; Tirmizî, “Talâk”, 12 (No: 1188).

tüm irini diliyle yalayarak temizlese kocasının hakkını yine de ödemiş olmaz”;²⁸ “Bir kimsenin önünde sütre olmazsa, namaz kıldığı esnada önünden kadın, merkep ve kara köpek geçerse namazı bozulur.”²⁹ gibi rivayetler, Taslaman tarafından “kadını aşağılayan, çağdaş insan haklarıyla bağdaşmayan” örnekler olarak kategorize edilmiştir. Sifil, bu rivayetlerin her birini açıklayacak vakit bulamamış ancak bu hadislerin bir kısmının zayıf ya da münferit oluşuna, bir kısmının da tarihsel-kültürel bağlamına dikkat çekmiştir. Ayrıca, Kur’ân’ın “*erkeklerin kadınlardan bir derece üstün olduğu*”³⁰ ayetine atıfla bunun ontolojik değil, erkeğin sorumluluklarının fazlalığından kaynaklanan hukukî bir üstünlük olduğunu savunmuştur.

Hz. Âişe’nin 6 yaşında evlenip 9 yaşında gerdeğe girmesine dair rivayet edilen hadisler³¹ için Caner Taslaman, Kur’ân’da nikah çağı ve rüş kavramlarının geçtiğini, araştırmalara göre ergenlik yaşının geçmişte de 12-13 civarında olduğunu dolayısıyla bunların Hz. Peygamber’e iftira olduğunu iddia etmiştir. Sifil, Hz. Âişe’nin yaşıyla ilgili rivayetin dönemin sosyo-kültürel bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini savunmuş ve doğrudan cevap vermemiştir.

2.4. Hz. Peygamber’in Şahsiyeti ve Mucizeleriyle İlgili Rivayetler

“Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.”³² rivayeti için Taslaman, bunun tevhid inancını zedeleyecek boyutta olduğunu savunmuştur. Sifil ise rivayetinin metninin lafzen zayıf, manen tutarlı olabileceğini ifade etmiştir. Taslaman, hadisin manasının doğru olmasının da ontolojik açıdan kabul edilemeyeceğini ve Hz. İsa için İncil’de geçen benzer ifadelerin Hz. Peygamber’e giydirildiğini iddia etmiştir.

28 Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek ale’s-Sahîhayn*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1990) 2/205 (No: 2767). Rivayetin mevzû olduğuna dair bilgiler için bk. Ebû’l-Hasen Nûrüddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid ve Menbau’l-Fevâid (Buğyetü’r-Râid fî Tahkiki Mecmau’z-Zevâid)*, thk. Abdullah Muhammed ed-Dervîş (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1994), 4/564.

29 Buhârî, “Salât”, 108 (No: 519); Müslim, “Salât”, 265; İbn Mâce, “İkâmetü’s-Salât”, 38 (No: 950); Ebû Dâvûd, “Salât”, 109 (No: 702); Tirmizî, “Salât”, 253 (No: 338); Nesâî, “Kible”, 7 (No: 750).

30 en-Nisâ 4/34.

31 Buhârî, “Nikâh”, 39 (No: 5134); Müslim, “Nikâh”, 69-72; İbn Mâce, “Nikâh”, 13 (No: 1876, 1877); Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 33 (No: 2121).

32 İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü’lhafâ ve müzîlû’l-ilbâs ‘ammâ iştehera mine’l-ehâdisi ‘alâ el-sineti’ n-nâs* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1408/1988), 2/164 (No: 2123). Aclûnî, Sagâni’nin bu rivayet için “mevzûdur” dediğini nakletmiştir.

Taslaman, Hz. Peygamber'e büyü yapıldığına dair hadislerde³³ Rasûlullah'ın ne söylediğinden habersiz bir şekilde eşlerini tanıyamaz ve kendinden habersiz dolaştığını belirtmiştir. Bunun Kur'ân'da ifade edildiği şekli ile müşriklerin Hz. Peygamber'e "...büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz" iftirasına benzer olduğunu ve vahyin taşıyıcısı olan peygamberlik kurumuna gölge düşüreceğini belirtmiştir. Ebubekir Sifil, peygamberlerin büyüden etkilenebileceğini, Hz. Musa'nın da Firavun'un sihirbazlarının büyülerinden etkilendiğinin Kur'ân'da ifade edildiğini söylemiş ve sihrin peygamberlere de tesir edebileceğini savunmuştur. Sifil, nübüvvetin beşerî tabiatı ile vahiy garantisini ayırarak, bu tür rivayetlerin Rasûl'ün insanî yönünü görünür kıldığını ileri sürmüştür; ayrıca büyü olayının vahyin tebliğine tesir etmediği kanaatini paylaşmıştır.

"Hz. Peygamber otuz erkeğin cinsel gücüne sahipti."³⁴ "Hz. Peygamber bir gecede tüm hanımlarıyla ayrı ayrı cinsel ilişkiye girerdi."³⁵ "Peygamber nerede güzel bir kadın görse hemen eşine girerdi."³⁶ anlamındaki Râsulullah'ın cinsel gücünü ve mahrem hayatını betimleyen rivayetleri Caner Taslaman, peygamber algısını sekülerleştirdiği iddiasıyla eleştirmiş ve bu tür rivayetlerin hadislere bakış açısında sorunlu bir algı yarattığını iddia etmiştir. Sifil, hadislerin Hz. Peygamber'in 24 saatinin insanî ve nebevî yönlerini yansıtan kıymetli metinler olduğunu ve bu tür bilgilerin hadis kitaplarında yer almasının yadırganmaması gerektiğini belirtmiştir.

Ebû Dâvûd'da geçen

Rasûlullah Tebük'e geldiğinde bir hurma ağacının önüne inmişti. 'Şu ağaç bizim kıblemizdir.' buyurdu. Ve hurma ağacına dönerek namaza durdu. Ben daha o zaman çocuktum. Koşarak geldim. Sütre olarak duran hurma ağacı ile onun arasından geçtim. Bunun üzerine Rasûlullah: 'O bizim namazımızı kesti, Allah da onun ayağını kessin.' dedi. O günden bugüne kadar ayağa kalkamaz oldum.³⁷

mealindeki rivayette Hz. Peygamber'in bedduası ile bir çocuk kötürüm kalmıştır. Taslaman, alemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber'e böyle bir fiilin isnad edilmesinin iftira olduğunu savunmuştur. Sifil ise bu hadisin zayıf

33 Buhârî, "Tıb", 47 (No: 5763); Müslim, "Selâm", 43; İbn Mâce, "Tıb", 45 (No: 3545).

34 Buhârî, "Gusl", 12 (No: 268).

35 Buhârî, "Gusl", 12 (No: 267).

36 Taslaman'ın bahsini ettiği rivayet şu şekilde olsa gerektir: 'Bir kadın sizden bir kimsenin hoşuna gider ve de kalbinde yer alırsa, eşine gitsin ve onunla yatsın. Bu onun içindekini giderir.'" Müslim, "Nikâh", 10.

37 Ebû Dâvûd, "Salât", 109 (No: 707).

olduğunu ve zayıf bir hadisin, bütün hadisleri itibarsızlaştırmak için kullanılmalacağını belirtmiştir.

Bu konu altında bahsi geçen bir diğer rivayette nakledildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), hacamat olur ve çıkan kanını toprağa gömmesi için bir kap içerisinde Abdullah b. Zübeyir'e verir. O sırada Abdullah sekiz-dokuz yaşlarındadır. Hz. Peygamber'in yanından ayrılan Abdullah yalnız başına kalınca, kanı gömmek yerine içer. Onun halinden şüphelenen Hz. Peygamber, Abdullah'ın bizzat kendisinden kanı içtiğini duyunca: “*Kanı kanıma karışana ateş temas etmez.*” buyurur.³⁸ Caner Taslaman, bu hadisin Kur'an'da kanın haram olmasıyla çeliştiğini belirtmiştir. Ayrıca Taslaman, Hz. Peygamber'in saçından şifa aramanın, sakal-ı şerifi öpmenin ve ibadet aracı gibi görmenin İslam'ın tevhid ve ibadet anlayışıyla bağdaşmadığını savunmuştur. Ebubekir Sifil ise sahabenin Peygamberin saçları veya sakalları gibi vücudundan ayrılan şeylerle “teberrük” (şifa dileme/bereket umma) ettiğini ve bunun Kur'an'a aykırı olmadığını iddia etmiştir. Yusuf Suresi'nde Hz. Yusuf'un gömleğini babasına göndererek gözlerinin açılmasını sağlamasına atıfla teberrükün meşruiyetini savunmuş ve peygamberlerin eşyalarıyla şifa aranmasının mümkün olduğunu ifade etmiştir.

2.5. Hukuki ve Toplumsal Sonuçları Olan Rivayetler

Caner Taslaman namaz kılmayanın öldürülmesine dair rivayetler olduğunu ifade etmiş ancak bu konuda herhangi bir hadise atıfta bulunmamıştır. Bunun yanı sıra Taslaman, Hanefî mezhebine göre namaz kılmayanın ölene kadar hapsedilmesi, diğer mezheplerde ise namaz kılmayan kişiye 3 gün müddet verilip kabul etmezse öldürülmesi gerektiğine dair fikhî hükümlerden bahsetmiştir. O, bu durumu ateizmin yayılmasının sebeplerinden ve DAİŞ ile Taliban gibi örgütlerin ortaya çıkmasının nedenlerinden biri olarak görmektedir. Kur'an'a göre ise durumun farklı olduğunu, namaz kılmayanın öldürülmesine dair bir ayetin geçmediğini savunmuştur. Ebubekir Sifil'in savunduğu din anlayışının Türkiye'ye hâkim olması durumunda, düzenli namaz kılmayan Türkiye nüfusunun %70'inden fazlasının öldürülmesi gerektiğini iddia etmiştir.

Ebubekir Sifil, Caner Taslaman'ın DAİŞ gibi radikal grupların ve ateizmin hadisten beslendiği iddiasına karşı çıkarak, bunun hadislerle hiçbir bağlantısı olma-

38 Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 8/483 (No: 14012-14013).

diğını savunmuştur. Ona göre, bir insan bir şeyi yanlış anlayıp yanlış yorumlamayı kafasına koyduğu zaman bunu Kur’ân hakkında da yapabilir ve tarihte bunun örnekleri vardır. Nitekim Hâricîler Hz. Ali’yi Kur’ân ayetlerinden yola çıkarak tekfir etmişlerdir. DAİŞ korkusuyla İslam dünyasının hadisler hakkındaki algısını manipüle etmenin ilmi değil, ideolojik bir davranış olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca Sifil, namaz kılmayanların öldürülmesinin hükmü ile mürtedin (dinden dönenin) hükmünün birbirinden farklı meseleler olduğunu ifade etmiştir. Dört mezhebin üçünde (Hanefî, Mâlikî ve Şâfiî) namaz kılmayanın dinden çıkmadığını belirtmiştir. Ahmed b. Hanbel’in ise bu konuda iki görüşü bulunduğunu bunlardan birinin, kişinin mürtedlikten değil namaz kılmamanın cezası olarak öldürülmesi gerektiği, diğerinin ise namaz kılmayanın mürted olduğu için öldürüleceği yönünde olduğunu söylemiştir. Ancak İslam dünyasında âlimlerin ekseriyetle bu son görüşü benimsemediğini ifade etmiştir. Caner Taslaman’ın, Türkiye’nin %70’inin namaz kılmaması hâlinde öldürülmesi gerektiği yönündeki ithamına karşı çıkarak, kendisinin böyle bir şey söylemediğini ve mezhebinde de böyle bir hüküm olmadığını söylemiştir. Bir hükmün bir kitapta yer almasının başka, uygulanmasının ise başka bir şey olduğunu, toplumsal zemin oluşmadan hiçbir hükmün uygulanamayacağını hırsızlık örneği üzerinden ifade etmiştir. Sifil, dinde yer alan her meselenin Kur’ân’da açık bir şekilde geçmek zorunda olmadığını açıklamaya çalışmıştır. Buna örnek olarak da Cuma namazını vermiştir. Ebubekir Sifil, Kur’ân’daki “*Ey iman edenler, cuma günü namaz için çağrıldığınız vakit hemen Allah’ın zikrine koşun*”³⁹ ayetinin açıkça Cuma namazını ifade etmediğini Hz. Peygamber’in sünneti ile bu namazın Cuma namazı olarak nesilden nesile aktarıldığını izah etmiştir.

Caner Taslaman, kadınların sünnet edilmesine dair rivayetleride⁴⁰ bu konu altında zikretmiştir. O, kadın sünnetinin kadınlara ciddi zararlar verdiğini, 200 milyon kadının sakatlandığını ve İslam’a atıfla yapıldığını belirterek bunun İslam’la alakasız olduğunu savunmuştur. Ebubekir Sifil, kadın sünnetinin kültürel bir uygulama olduğunu, Afrika ve Arap ülkelerinde hâlâ var olduğunu ve hadisleri itibarsızlaştırmak için kullanılamayacağını iddia etmiştir. Bu uygulamanın İslam’la doğrudan bir alakası olmadığını belirtmiştir. Ayrıca kadın sünnetinin farklı türleri olduğunu ve hadiste geçen şeklinin kadının cinsel fonksiyonuna zarar vermediğini, aksine cinsel arzuları yükseltmek için yapıldığını iddia etmiştir. Erkek sünnetiyle benzerlik kurarak, bunun hadisleri itibarsızlaştırmak için kullanıldığını savunmuştur.

39 el-Cuma 62/9.

40 Ebû Dâvûd, “Edeb”, 166 (No. 5271).

Araştırma örneklemini için ele alınan videodaki tematik sınıflandırma, hadis karşıtı söylemin stratejik biçimde problemlı addedilen rivayetlere yoğunlaştığını göstermektedir. Taslaman'ın yöntemi, sahih-zayıf ayrımını ikinci plana iterek metin merkezli rasyonalist bir eleştiri yürütmek, rivayetleri çağdaş bilimsel ve etik normlarla karşı karşıya getirmek, özellikle kadın-erkek ilişkileri üzerine yapılan nakilleri, tıbbî tavsiyeler içeren rivayetleri ve hukukî normlar içeren bazı meseleleri ateizm üretici ve radikalizmi besleyici unsurlar olarak sunmaktır. Böylelikle hadis ve sünnet, bütüncül bir dinî delil olmaktan çıkarılmış ve “tarihsel bir veri” derekesine indirgenmiş olmaktadır.

Ebubekir Sifil'in hadis karşıtı söylemler için savunusu çoğu zaman programdaki konuşma süresinden ötürü sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte Sifil savunmasını klasik hadis usûlüne dayanmak üzere isnad ve metin tenkidinin 14 aşırıdır işletilen kolektif bir bilimsel süzgeç olduğunu ifade ederek devam ettirmiştir. Ona göre zahirde Kur'ân'a aykırı görünen rivayetler çoğu kez tahsis, takyid veya nesh bağlamında açıklanabilir. Bunun yanı sıra sahih rivayetlerle zayıf ve mevzû rivayetlerin aynı doğrultuda değerlendirilmesini ilmî disiplini zedelemektedir. Ayrıca kültürel uygulamaların hadislerle karıştırılması İslam'a zarar verdiği gibi modern bilimin tek referans mercii kabul edilmesi ise metodolojik anakronizme yol açacaktır. Dolayısıyla programda kullanılan rivayet seçkisi, tarafların kendilerini ifade etme biçimleri ve delillerini sunma yöntemleri yorumlarda gözlemlenen tepki spektrumunun da (destek, red, alay, sorgulama vb.) başat belirleyicisi olarak karşımıza çıkacaktır.

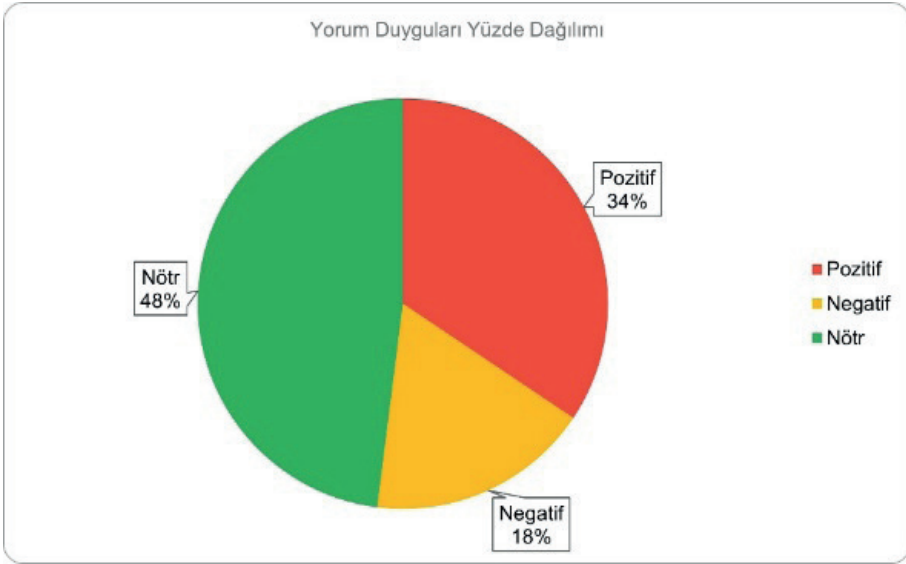
3. YouTube Tartışma Yorumlarında Hadis-Sünnet Polemiğinin Duygusal Profili

Yapılan analiz sonucunda, araştırmaya konu olan YouTube video içeriğine yapılan kullanıcı yorumlarında çok çeşitli duygu durumlarının gözlemlendiği tespit edilmiştir. Google Cloud Natural Language API ile yapılan duygu analizinde, yorumların yaklaşık %34'ünün olumlu, %18'inin olumsuz, %48'inin ise nötr kategorisinde yer aldığı belirlenmiştir. Duygu şiddetinin dağılımı ise sosyal medyanın bireyler üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler yaratabildiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 1: Hadislerin İslam'daki Yeri Videosu YouTube Yorumları Duygu Analizi Raporu.

Toplam Yorum	650
Olumlu Yorum	223 (%34.4)
Olumsuz Yorum	114 (%17.6)
Nötr Yorum	311 (%48.0)

Şekil 1: Yorum Duyguları Yüzde Dağılımını Gösterir Grafik.

Şekil 2: Yorumların Duygu Şiddetini Gösterir Grafik.

aynı zamanda bir Kur'ân terimi de olan *kavl-i leyyinin*⁴¹ önemini göstermektedir. Diğer taraftan “*O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi.*”⁴² ayetinin sosyal etkisi de gözler önüne serilmiş olmaktadır.

Olumsuz yorumlarda genellikle doğrudan eleştiri, alay, hakaret ve karşı taraftan argümanlarını çürütme amacı göze çarpmaktadır. Caner Taslaman'a yönelik eleştirilerde onun Arapça bilmemesi, hadisleri yüzeysel yorumlaması, konuyu ve süreyi manipüle etmesi ile hakarete varan söylemler sıkça görülmektedir. Ebubekir Sifil'e yönelik eleştiriler ise onun sürekli hakaret etmesi, kaba bir üslup kullanması ve sorulara net cevap verememesi gibi konulardadır. Bunlardan hariç süre adaletsizliği, tartışma formatı ve moderatöre yönelik eleştiriler de yorumlarda dile getirilmiştir. Negatif yorumlarda: “saygısız”, “hakaret”, “adaletsiz”, “mantıksız”, “hadisler”, “uydurulduğunu”, “bilime”, “uygun”, “sinek” gibi kelimeler öne çıkmaktadır. Burada da tartışma dilinin izleyiciler üzerindeki etkisi hissedilir derecede göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra bilimsel konulardaki yetersizliğe dair ifadeler kişilerin ikna edilme ihtiyacını göstermektedir. Dolayısıyla bu durum hadis karşıtı söylemlerde bulunanlara yönelik olarak yapılacak ilk şeyin yumuşak bir dille ve dinleyenleri ikna eden deliller sunmak olduğunu göstermektedir.

Nötr yorumlar genellikle doğrudan bir tarafı desteklemek veya eleştirmek yerine tartışmanın genel gidişatı, moderatörün performansı, gözlem, soru veya mizahi ifadeler içermektedir. Yorumların bir kısmı, videonun belirli anlarına dikkat çekmek için sadece zaman damgası içermektedir. “2025'te izleyenler var mı?” gibi tartışmanın içeriğinden çok etkileşime yönelik yorumlar da bulunmaktadır. Nötr yorumlar sayısal olarak diğer yorumlardan fazla görünmektedir. Bu durum yine sosyal medya kullanıcılarının ikna olma isteği ile izah edilebilir. Zira araştırmaya konu olan videoda olduğu gibi daha fazla içerik hazırlanmasına dair talepler bu görüşü desteklemektedir.

Duygu analizi yöntemlerinin uygulamasında ve yorumlanmasında bazı sınırlılıklar da dikkate alınmalıdır. Bu sınırlılıkların temel sebebi, insan dilinin karmaşık yapısıdır. Farklı dillerde ve kültürlerde duyguların ifade edilme biçimlerinin değişiklik göstermesi, duygu analizi yöntemlerinin genelleştirilmesini zorlaştırmaktadır.

41 Tâhâ 20/44.

42 Âl-i İmrân 3/159.

Özellikle Türkçe gibi sondan eklemeli dillerde, kelimelerin köklerine ayrılması (stemming) işlemi sırasında anlam kaymaları ve yanlış yorumlamalar ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, “ümitli”, “ümitsiz” ve “ümitvar” kelimeleri aynı kökten türese de farklı anlamlar taşımaktadır ve bu durum duygu analizi algoritmaları açısından önemli bir zorluk teşkil etmektedir. Ayrıca, duygu analizi algoritmaları, ironi ve kinaye gibi dilsel nüansları her zaman doğru bir şekilde yorumlayamayabilir. Bu çalışmada veri olarak kullanılan yorumlar içerisindeki “Caner taslamanın İslâmî ilimler hakkında bilgisi yok ama fikri var. Programın özeti.” şeklindeki ifadeyi bilgisayar dili, *nötr yorum* olarak analiz etmiştir. “Ebubekir hocayı ilk defa dinliyorum kanaatim şudur. İlmine beton yetmez.” ifadesini de *nötr yorum* olarak görmektedir. Bu nedenle, duygu analizlerinden elde edilen sonuçların yorumlanmasında kesin çıkarımlar yapmak yerine, daha çok genel içgörüler ve eğilimler elde etmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Bu sınırlılıklarla birlikte gelecekte, insan dilinin karmaşık doğasına daha iyi uyum sağlayan algoritmaların ortaya çıkması ile doğal dil işleme (NLP), makine öğrenmesi ve duygu analizi yöntemlerinin etkinliğini daha da artıracacağı; hassas ve derinlemesine analizlerin mümkün olacağı öngörülmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, hadislerin hüccet değeri, Kur’ân-Sünnet ilişkisi, akıl-nakil dengesi, bilimsel verilerle dini metinlerin uzlaştırılması, toplumsal cinsiyet meseleleri ve İslam’ın modern dünyayla ilişkisi gibi tarih boyunca hadis karşıtı söylemlerde kullanılan rivayetler ve bunlara yönelik yaklaşımların mikro ölçekli bir yansıması niteliğinde olan bir içeriği araştırma konusu yapmıştır. Dinî tartışma içeriğine sahip bir videoya yapılan YouTube yorumlarının duygu analizine dayanarak, izleyici tepkilerinin hangi faktörler etrafında şekillendiğini ortaya koymayı amaçlayan çalışmadan elde edilen bulgular, izleyici kitlesinin homojen bir yapıya sahip olmadığını göstermiştir. Analizler yardımıyla olumlu, olumsuz, nötr şeklinde üç ayrılan yorumlar içerisinden olumlu yorumlar, konuşmacıların bilgisi, sabrı ve saygılı tutumu gibi kişisel erdemleri öne çıkarmıştır. Bu durum, Kur’ân’ı Kerîm’de vurgulanan kavli-leyyî ilkesinin, dinleyiciler üzerinde pozitif bir etki bırakarak mesajın kabulünü kolaylaştırdığının somut bir kanıtıdır. Olumsuz yorumlar ise hakaret, kaba üslup ve saygısızlık gibi davranışlara odaklanarak, akademik ve dinî bir tartışmada nezaketin terk edilmesinin dinleyicileri nasıl yabancılaştırdığını ve me-

sajın özüne nasıl gölgede bıraktığını göstermiştir. En dikkat çekici bulgu ise nötr yorumların sayısal üstünlüğüdür. Bu durum, izleyici kitlesinin önemli bir bölümünün tartışmaya önyargılı bir pozisyondan ziyade, anlama ve ikna olma beklentisiyle yaklaştığını göstermektedir. Bu kitle, taraf tutmaktan çok, tartışmanın formatını, moderasyonu ve argümanların sunuluşunu değerlendirerek, aslında daha nitelikli ve yapıcı bir diyalog talebini dile getirmektedir. Yorumların içerik ve duygusal ton açısından sınıflandırılması, izleyicilerin tartışmalarda sadece bilgi aktarımına değil, aynı zamanda iletişim diline ve üsluba da yüksek düzeyde hassasiyet gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu durum, sosyal medya kullanıcılarının dinî konularda hem bilgi edinme hem de tutum geliştirme süreçlerinin oldukça dinamik ve açık uçlu olduğunu göstermektedir. Öte yandan, duygu analizi yöntemlerinin doğal sınırlılıkları da çalışmanın bulgularını yorumlamada dikkatli olunması gerektiğini ortaya koymaktadır. Türkçenin yapısal özellikleri, ironik ifadeler ve çok anlamlılık gibi dilsel karmaşıklıklar, otomatik analiz sistemlerinin yorumlama kabiliyetini sınırlandırmaktadır. Bu nedenle, duygu analizi sonuçları kesin hükümlerden ziyade eğilimlerin belirlenmesinde bir araç olarak değerlendirilmelidir.

Hadis ilminin gelişimine baktığımızda, özellikle hicrî ikinci asırdan itibaren sistematik bir metodoloji geliştirdiğini ve diğer İslami ilimlerin birikiminden istifade ederek zenginleştiğini görmekteyiz. Muhaddisler, isnad sistemini geliştirirken tarih ilminin metodolojisinden, metin tenkidinde dil biliminin esaslarından, hadislerin fikhî boyutunu değerlendirirken usul-i fıkıh ilminin kaidelerinden yararlanmışlardır. Tıpkı bir binanın farklı taşıyıcı kolonlar üzerinde yükselmesi gibi, hadis usulü de farklı bilgi alanlarından aldığı destekle sağlamlaşmıştır. Bu metodolojik alışveriş, bir zayıflık değil, aksine hadis ilimlerinin en büyük zenginlik kaynaklarından biri olmuştur. Bu multidisipliner yaklaşım, İmam Şâfiî'den (öl. 204/820) İbnü's-Salâh'a (öl. 643/1245), İbn Hacer el-Askalânî'den (öl. 852/1449) Süyûtî'ye (öl. 911/1505) kadar birçok âlimin katkılarıyla gelişmiştir. Bu çerçevede, hadis ilimleri metodolojik brikolaj (yöntemsel kolaj) özelliği taşır: Kendi iç disiplinlerini korurken, diğer alanların tekniklerini ödünç alarak yeni analitik araçlar geliştirir. Bu bağlamda veri bilimi, algoritmik analiz ve yapay zekâ, hadis çalışmalarının ulaştığı bu zengin mirası 21. yüzyıla taşıyacak yeni bir ufuk sunmaktadır. Yapay zekânın, devasa veri setlerini, örneğin milyonlarca e-ticaret işlemi veya trafik akışını anlamlandırma kapasitesi, hadis külliyatının muazzam hacmi karşısında benzer bir potansiyel taşımaktadır. Rivayet metinleri, ravi ağları, şerhler ve rical bilgileri,

makine öğrenmesi ve doğal dil işleme (NLP) teknikleriyle analiz edilmeyi bekleyen devasa bir veri hazinesidir.

Nihayetinde bu araştırma, dijital çağda dini bilginin nasıl tüketildiğini ve yorumlandığını anlamak için sosyal medya verilerinin zengin bir kaynak sunduğunu ortaya koymaktadır. Geleneksel ilimlerin metodolojik birikimi ile modern veri bilimi araçlarını birleştirmek hem din çalışmalarının ufkunu genişletecek hem de toplumsal düzeyde daha sağlıklı bir dini iletişim kültürünün oluşmasına katkı sağlayacaktır. Bu vesileyle duygu analizinin farklı videolarda, farklı içerik türleriyle ve farklı konuşmacılarla karşılaştırmalı biçimde uygulanması, din içerikli tartışmalara gösterilen ilginin daha geniş bir çerçevede değerlendirilebilmesini sağlayacaktır.

Kaynakça

- Aclûnî, İsmail b. Muhammed. *Keşfü'l-hafâ ve müzîlû'l-ilbâs 'ammâ iştehera mine'l-ehâdîsi 'alâ elsineti'n-nâs*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütûbi'l-İlmiyye, 1408/1988.
- Al-Kabi, Mohammed N. vd. "Extended Topical Classification of Hadith Arabic Text". *International Journal on Islamic Applications in Computer Science and Technology* 3/3 (2015), 13-23.
- Amazon. "Doğal Dil İşleme Nedir? – NLP'ye Ayrıntılı Bakış". Erişim 14 Mayıs 2025. <https://aws.amazon.com/tr/what-is/nlp>
- Aslan, Serpil. "BiGRU-CNN Tabanlı Derin Öğrenme Modeliyle Türkiye'deki Covid-19 Aşılarna Yönelik Twitter Duygu Analizi". *International Journal of Pure and Applied Sciences* 8/2 (Aralık 2022), 312-330. <https://doi.org/10.29132/ijpas.1087486>
- Ayan, Buğra vd., "Twitter Üzerindeki İslamofobik Twitlerin Duygu Analizi ile Tespiti". *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi Part C: Tasarım ve Teknoloji* 7/2 (2019), 495-502. <https://doi.org/10.29109/gujsc.561806>
- Azmi, Aqil M. vd. Al-Qabbany, Abdulaziz O. – Hussain, Amir. "Computational and natural language processing based studies of hadith literature: a survey". *Artificial Intelligence Review* 52/2 (August 2019), 1369-1414. <https://doi.org/10.1007/s10462-019-09692-w>
- Bağcan, Sarp vd. "Sosyal Medyada Demokrasiye Lider Müdahalesini Gözlemlemek: 2020 ABD Başkanlık Seçimleri'nde Trump ve Biden'ın Tweetlerinin İçerik ve Duygu Analizi Açısından İncelenmesi". *Türkiye Çevrimiçi Tasarım Sanatı ve İletişim Dergisi* 11/3 (2021), 1073-1097.
- Becan, Cihan. "Reklamda Bir Sosyal Duygu Olarak Hüzün Çekiciliği: Pandemi Döneminde Yayınlanan Reklamlara Yönelik Duygu Analizi". *Türk Çevrimiçi Tasarım Sanatı ve İletişim Dergisi* 11/4 (2021), 1239-1262.
- Bounhas, Ibrahim. "On the Usage of a Classical Arabic Corpus as a Language Resource: Related Research and Key Challenges". *ACM Transactions on Asian and Low-Resource Language Information Processing* 18/3 (July 2019), 1-45. <https://doi.org/10.1145/3277591>
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *Sahîhu'l-Buhârî*. Dimaşk: Dâru İbn Kesîr, 2002/1423.
- Can, Ümit – Alataş, Bilal. "Duygu Analizi Ve Fikir Madenciliği Algoritmalarının İncelenmesi". *International Journal of Pure and Applied Sciences* 3/1 (Haziran 2017), 75-111.
- Chomsky, Noam. (2012). *Doğa ve Dil Üzerine*. çev. Ayşe Banu Karadağ. İstanbul: Sözcükler Yayınları, 2016.
- Çılgin, Cihan vd. "Twitter'da COVID-19 aşılarna karşı Kamu duyarlılığının çoğunluk Oylama sınıflandırıcısı Temelli Makine Öğrenmesi İle Duygu Analizi". *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi* 38/2 (Ekim 2022), 1093-1104. <https://doi.org/10.17341/gazimmfd.1030198>
- Dinçer, Elif Şevval vd. "Metin Madenciliği ve Duygu Analizi ile Siber Zorbalık Tespiti". *ESTU-DAM Bilişim Dergisi* 3/2 (2022), 38-45. <https://doi: 10.53608/estudambilisim.1070884>
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. Riyâd: Dâru's-Selâm, 1999/1420.

- Ekim, H. E., & İner, A. B. (2021). Duygu Analizi ve Fikir Madenciliği Uygulamaları Üzerine Literatür Taraması. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi* 24/2 (2021), 93-114. <https://doi.org/10.17780/ksujes.819367>
- Ekim, Hatice Elif – İner, A. Burak. “Duygu Analizi ve Fikir Madenciliği Uygulamaları Üzerine Literatür Taraması”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi* 24/2 (2021), 93-114.
- Göçgün, Ömer Faruk – Onan, Aytuğ. “Amazon Ürün Değerlendirmeleri Üzerinde Derin Öğrenme/Makine Öğrenimi Tabanlı Duygu Analizi Yapılması”. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi* 24 (2021), 445-448. <https://doi.org/10.31590/ejosat.902674>
- Hâkim en-Nisâbü’rî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed. *el-Müstedrek ale ş-Sahîhain*. thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ. 4 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1990.
- Heysemî, Ebû’l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân. *Mecmau’z-Zevâid ve Menba-u’l-Fevâid*. thk. Abdullah Muhammed ed-Dervîş. 10 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1994.
- IBM, International Business Machines Corporation. “What Is Text Mining?”. Erişim 16 Mayıs 2025. <https://www.ibm.com/think/topics/text-mining>
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni. *Sünenü İbn Mâce*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 2 Cilt. b.y.: Dâru İhyâi’l-Kütübî’l-Arabî, ts..
- Kandıran, Engin vd. “Covid-19 Pandemi sürecinde uzaktan eğitimin Twitter yansımalarının Duygu Analizi”. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Dergisi* 8/3 (Temmuz 2022), 228-242. <https://doi.org/10.24289/ijsser.1102248>
- Köksal, Burak vd. “Twitter’da Duygu Analizi Yöntemi Kullanılarak Bitcoin Değer Tahminlemesi”. *Düzce University Journal of Science and Technology* 9/3 (Mayıs 2021), 280-297. <https://doi.org/10.29130/dubited.792909>
- Müslim, Ebû’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *Sahîhu Müslim*. thk. Nazr b. Muhammed el-Firyâbî. 2 Cilt. b.y.: Dâru Tayba, 2006/1427.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *Sünenü’n-Nesâî*. thk. Râid b. Sabrî. Riyâd: Dâru’l-Hadâra li’n-neşri ve’t-tevzî, 2015/1436.
- Onan, Aytuğ. “Twitter Mesajları Üzerinde Makine Öğrenmesi Yöntemlerine Dayalı Duygu Analizi”. *Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi* 3/2 (2017), 1-14.
- Özyurt, Barış – Akçayol, Muhammet Ali. “Fikir Madenciliği ve Duygu Analizi, Yaklaşımlar, Yöntemler Üzerine Bir Araştırma”. *Selçuk Üniversitesi Mühendislik Bilim ve Teknoloji Dergisi* 6/4 (2018), 668-693. <https://doi.org/10.15317/Scitech.2018.160>
- Saloot, Mohammad Arshi vd. “Hadith data Mining And Classification: A Comparative Analysis”. *Artificial Intelligence Review* 46/1 (2016), 113-128. <https://doi.org/10.1007/s10462-016-9458-x>
- Şahinaslan, Önder vd. “Naive Bayes Sınıflandırıcısı Kullanılarak YouTube Verileri Üzerinden Çok Dilli Duygu Analizi”. *Bilişim Teknolojileri Dergisi* 15/2 (2022), 221-229. <https://doi.org/10.17671/gazibtd.999960>
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezîd). *Câmiu’t-Tirmizî*. b.y.: el-Evgâfu’s-Suudîyye, 2000/1421.

- UNESCO, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. “Multilingual Education”. Erişim 16 Mayıs 2025. <https://www.unesco.org/en/languages-education/need-know>
- Uyaroğlu Akdeniz, Feyza Nur – Cebeci, Halil İbrahim. “Belediye Hizmetlerinin Değerlendirilmesinde Duygu Analizi Yaklaşımı: Sakarya İli Örneği”. *Akıllı Sistemler Dergisi: Teori ve Uygulamalar* 4/2 (Eylül 2021), 127-135. <https://doi.org/10.38016/jista.932762>.
- Yıldırım, Metin – Yüksel, Cenk Arsun. “Sosyal Medya ile Hisse Senedi Fiyatının Günlük Hareket Yönü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Duygu Analizi Uygulaması”. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi* 22/UPK Ahmet Hamdi İSLAMOĞLU Özel Sayısı (2017), 33-44. <https://doi.org/10.18092/ulikidince.352414>
- YouTube. “Habertürk Özel – 20 Temmuz 2017 (Hadislerin İslam’daki Yeri)”. Erişim 1 Mayıs 2025. https://www.youtube.com/watch?v=B1Xo6NGeQH&ab_channel=Habert%C3%BCrkTV